

INSTITUT ZA ETNOLOGIJU I FOLKLORISTIKU - ZAGREB

FRANJEVAČKI SAMOSTAN GOSPE VISOVACKE - VISOVAC

Za nakladnika

Dragan Nimac

Dragan Nimac i suradnici

LIŠANSKA MISA

Liturgijsko pučko pjevanje u Lišanima

Lišane Ostrovičke 1998.

Lektura

Prof. dr. Mile Mamić

•
Korektura

Zvonimir Nimac

•
Likovna obrada

Fra Ante Branko Periša, akad. slikar

•
Notograf

Tomislav Koščak

•
Fotosi

Fototeka Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja u Splitu

Fototeka župe Sv. Mihovila u Lišanima, Fotoalbum obitelji Nimac

Fra Ivan Mirković, Radomir Jurić, Ante Nimac, Prof. Vido Bagur,

Ante Verzotti, fotograf

•
Grafički urednik

Jakov Borković

•
Tisak

»Slobodna Dalmacija« d.d. - Split

Tisak dovršen u listopadu 1998.

Nakladnik: 500 primjeraka

CIP Katalogizacija u publikaciji

Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 930.85 (49".5 Lišane Ostrovičke)

262.2 (49".5 Lišane Ostrovičke)

NIMAC, Dragan

Lišanska misa i Liturgijsko pučko pjevanje u Lišanima : Dragan Nimac i suradnici. - Visovac : Franjevački samostan Gospe Visovačke ; Zagreb : Institut za etnologiju i folkloristiku, - 1998. - 128 str. ilustr. : 26 cm

Predgovor: str. 5-6. Bibliografija: str. 121.

ISBN 953-6020-13-0 (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

ISBN 953-6020-13-0 (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

Predgovor

Naziv *Lišanska misa* možda nekoga može dovesti u sumnju čitajući priloge u ovoj knjizi. Pod navedenim naslovom krije se vjersko i kulturno bogatstvo sela i župe Lišane. Sastanak vjerske zajednice na liturgijskom slavlju jest stožer oko kojga se sve okreće ne samo sadržaj ove knjige već i lišanska povijest.

Na poticaj fra Frane Nimca i fra Josipa Ante Solde, još 1985., a u prigodi 250. obljetnice Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, započeta je stručna obrada pjevanja mise u župi Lišane. Zbog zdravstvenih razloga dr. Jerka Bezića, koji je preuzeo obradu liturgijskoga pjevanja, stručna je obrada neko vrijeme prekinuta.

U posljednjih nekoliko godina želja mi je bila da ovo vjersko i kulturno blago hrvatskoga naroda bude dostupno i široj javnosti, a nadasve raseljenim Lišancima. I tako se rad na projektu počeo ostvarivati. Knjiga kao pisana riječ, CD disk i audio kasetta kao zvučna riječ, čine cjelinu ovoga projekta. U tome su mi posebno pomagali fra Ante Branko Periša, akad. slikar, dr. Jerko Bezić i mr. Joško Čaleta koji je stručno obradio liturgijsko pjevanje.

U nedostatku zvučnih zapisa iz drugih mjesta župe, usmjerio sam se samo na snimke iz Lišana. Tako sam htio izvući iz zaborava tradicionalno pučko i liturgijsko blago ovoga kraja upravo preko suvremenih elektronskih medija koji su, u neku ruku, i uzrok da su nestala sva ona lokalna narodna glazbena ostvarenja. U tom je pravcu krenuo i cijeli projekt (knjiga, kasetta, CD). Neka ovo bude poticaj svim župljanima, a i šire, da čuvaju svoje vjersko i kulturno blago s kojim se mogu podićiti.

Mnogo je bilo dobrih ljudi koji su me svojim iskustvom savjetovali u dovršenju projekta. Teško ih je ovdje sve poimenice nabrojiti. Njihova zasluga vidljiva je na stranicama ove knjige.

Hvala "Institutu za etnologiju i folkloristiku" u Zagrebu i Franjevačkom samostanu Gospe Visovačke na Visovcu od kojih sam dobio duhovnu i materijalnu podršku.

Hvala svima koji su svojom potporom pripomogli objavlјivanje projekta *Lišanska misa*.

Na poseban način hvala svim bližim suradnicima na nesebičnoj i prijateljskoj pomoći.

Projekt *Lišanska misa* izlazi u vrijeme duhovne i materijalne obnove Lijepe naše zemlje. Neka ovo bude lišanski dobrinos svekolikoj obnovi.

Vama koji čitate ili služate o liturgijskom pučkom pjevanju u Lišanima neka ovaj projekt bude poticaj u očuvanju i širenju bogate hrvatske vjerske i kulturne baštine.

Dragan Nimac

Na Visovcu, 10. srpnja 1998.

Jerko Bezić, akademik

Projekt *Lišanska misa*

Pred nama je rezultat ostvarenog smionog projekta *Lišanska misa*. On sadrži najprije kompakt disk (CD) audio snimaka crkvenog pučkog pjevanja u Lišanima, prije svega stalnih i promjenjivih pjevanih dijelova mise, kao i audio kazetu istih snimaka iz razdoblja od 1975. do 1998. godine. Na CD i na kazetu snimljeni su i tekstovi o povijesti Lišana (napisao fra Ante Branko Periša) i o lišanskoj misi (napisao mr. Joško Ćaleta) - koje je čitao Vanja Drach, glumac HNK u Zagrebu.

Rezultat projekta je i knjižica koja uvodno donosi dva članka o mjestu Lišane. Uvid u povijest samoga mjesta i njegova stanovaštva dao je Zvonimir Nimac, uvid u vjerski život Lišana Dragan Nimac. O govoru sela Lišana napisao je prof. dr. Mile Mačić pregledni članak o obilježjima toga govora u odnosu na hrvatski književni jezik na glasovnoj, morfološkoj i leksičkoj razini.

Posebno zanimljiv je članak fra Frane (Marka) Nimca pod naslovom "Narodno blago iz sela Lišana". Napisao ga je, donekle, prema poznatoj A. Radićevoj "Osnovi za sabiranje i proučavanje grade o narodnom životu" (1897.), još kao gimnazijalac 1930. godine i priložio primjere narodne poezije i proze.

Vrlo značajna su dva osnovna priloga o lišanskoj misi. To su notni zapisi (transkripcije) magnetofonskih snimaka napjeva stalnih i promjenjivih pjevanih dijelova mise što ih je izradio mr. Joško Ćaleta, etnomuzikolog iz zagrebačkog Instituta za etnologiju i folkloristiku. Ćaleta je napisao i popratni članak o lišanskoj misi.

Projekt *Lišanska misa* vrlo je vrijedan prilog svekolikoj obnovi Lišana, posebno onoj duhovnoj i kulturnoj. Nakladnici (Institut za etnologiju i folkloristiku - Zagreb i Franjevački samostan - Visovac) te posebno urednici tog izdanja (mr. Joško Ćaleta, fra Ante Branko Periša, akad. slikar i Dragan Nimac) zavrijedu svekoliko priznanje i pohvalu.

Mr. Joško Ćaleta, etnomuzikolog

Lišanska misa

Lišanska misa osnovni je način crkvenog pučkog pjevanja župe Lišane. Tradicionalni živi oblici crkvenog pučkog pjevanja značajni su pokazatelji o proteklim vremenima o kojima imamo malo pisanih tragova.

Bogoslužje je bilo vrlo svečano. Nepromjenjive djelove mise i euharistijske pjesme pjevali su župljani u dva kora... Dojam je bio izvaredan. Muški jaki, čvrsti, zvonki i sigurni glasovi ispunjavali su crkvu do posljednjeg milimetra. U njihovim se glasovima osjećalo oduševljenje i svečanost. (Ante Antunov, Posveta svetišta i proslava blagdana sv. Nikole Tavelića u Lišanima, 19. studenog 1978, Tavelić, 4-5, god. XVIII)

Većina tonskih zapisa *Lišanske mise* pohranjena je u ostavštini fra Frane Nimca, svećenika i etnologa, koji je i na ovaj način dokumentirao život i običaje svog rodnog kraja. U *Zapisima iz Lišana* Nimac ovako opisuje crkveno pjevanje:

U crkvama ove župe vjernici su misu pjevali na hrvatskom jeziku. Riječi promjenjivih djelova mise, pjevali su iz neke knjige tiskane u Zadru. Note za "Lišanski koral" stariji su pjevači prenosili na mlađe. Dugo vremena pjevanje je predvodio Grgo Radaš zvani Grgelja. Uz njega su pjevali i mlađi kako bi bili samostalniji. I ženski svijet bi pustio glas tako da u pjevanju mise sudjeluju svi vjernici. To je pučka intonacija, pjeva se mješovito, jasno i glasno. Užitak je pribivati misi i slušati njihovo pjevanje. (Franjo Nimac, *Zapisи из Lišана*, Split, Preslica - franjevačka udruga, 1996.)

Svi opisi i komentari o pjevanju u Lišanima na koje sam naišao prilikom istraživanja odaju dojam zadovoljnog slušatelja, slušatelja koji je imao prilike uživati u bogatstvu čvrstih i sigurnih uigranih glasova. Usprkos svim teškoćama, progonstvu za vrijeme Domovinskog rata, način pjevanja *Lišanske mise* ostao je isti - pun zanosa, životne volje i ljubavi prema Bogu koju Lišanci

potvrđuju i svojim pjevanjem. Stoga smatram da je transkripcija lišanskog pjevanja - *Lišanske mise* najbolji način da se osigura njezino trajanje i kod budućih generacija. Transkripcija je napravljena tako da je budući pjevači bez velikih napora mogu uporabiti kao predložak svoje interpretacije lišanskog pjevanja. Ona je pokazatelj procesa promjena u repertoaru. Predstavlja dokumenat o prošlim vremenima, a u isto vrijeme i dokumenat o današnjem lišanskom pjevanju.

Poredba sa širim repertoarom crkvenog pjevanja u Lišanima ukazuju na orginalnost glazbenog stila *Lišanske mise* (stalni i promjenjivi dijelovi mise, poslanice-pištule, zazivi, molitve i liturgijske pjesme). Mnogi od ovde navedenih napjeva danas se ne pjevaju za vrijeme bogoslužja, zamjenili su ih moderne jednoglasne dijelom liturgijske popjevke uz pratnju električnih orgulja.

Za duhovni život, a time i razvoj crkvenog pjevanja, Lišana i ostalog sjeverozapadnog dijela šibenske biskupije najzaslužniji su franjevci Provincije presvetog Otkupitelja. Nakon pada Lišana i okolnih sela pod tursku vlast 1522. franjevci iz obližnjeg samostana Visovca prihvaćaju pastorizaciju preostalog stanovništva koje nije pobeglo pred Turcima i novog stanovništva koje je nastanilo ove krajeve. Godine 1735. osnovana je župa Lišane. I nakon osnutka župe povijest ovih krajeva bila je burna. Ratovi i sukobi nisu je mimoilazili. U II. svjetskom ratu Lišane, poznate kao "ustaško selo", teško su stradale. Ekonomski situacija nakon rata natjerala je mnoge da potraže bolji život u drugim krajevima. Ni Domovinski rat (1991.-1995.) nije ih preskočio. Popaljeno i raseljeno selo ponovno se obnavlja, ljudi se vraćaju na svoja ognjišta.

Trajna franjevačka nazočnost potpomogla je očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta Lišana. Mnogi su se župnici-franjevci u tome isticali. I *Lišanska misa* primjer je očuvanja identiteta i kontinuiteta kroz pjevanu narodnu riječ. Poznato je, naime, da su franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja podržavali živi narodni jezik kao liturgijski, iako je službeni liturgijski jezik sve do II. vatikanskog koncila bio latinski. Franjevci, narodni svećenici i posvetitelji, dozvoljavali su puku da na latinske zazive stalnih dijelova mise odgovara svojim živim narodnim jezikom. To je sigurno pridonijelo opstanku, razvoju i kontinuitetu crkvenog pučkog pjevanja u Lišanima.

Način pjevanja

*"Slava Bogu na visini"
u dva kora*

Vjernici pjevaju u dvije skupine pjevača - u dva kora. Postavljeni s lijeve i desne strane oltara, okrenuti dijelom prema puku, a dijelom prema oltaru. Ostali Božji puk također sudjeluje u pjevanju. Kor predvodi pjevanje, a puk se pjevanju pridružuje. Svaki kor ima svoga predvodnika. U pravilu je to najglasniji pjevač s lijepim glasom koji uz to ima i osobinu vođe, voditelja pjevanja. Korovi pjevaju naizmjenično, bez stanke, kako nepromjenjive dijelove mise tako i ostale liturgijske i paraliturgijske pjesme.

Podjela na dvije grupe u crkvi ima izravnu vezu sa podjelom samih Lišana na zaseoke. Zaseoci su polukružno raštrkani po obroncima, a prirodna je okupljuća točka bunar Trubanj sredina sela. Zapadno od bunara Trubnja su zaseoci Podmišljen, Nimci, Šimunci, Kalcine, Devići; a istočno Mamići, Musići, Mijići, Pavići, Radaši, Čurčije, Plazine, Tute, Stipići, Tkalići i Vrulja. Takav je raspored i u crkvi: na desnoj strani od oltara obično pjevaju pjevači iz zapadnih lišanskih zaseoka (uključujući i Mamiće), dok na lijevoj strani pjevaju pjevači iz istočnih zaseoka.

Na snimci iz '85 (koju sam uzeo kao predložak transkripcije) desnu stranu predvode Joso Nimac i Blajo Mamić, a lijevu stranu predvode Branko Mamić (Stilić) i Milenko Stipić (podržava ga). Svaku od strana čini cjelokupni puk koji se nalazi na dotičnoj strani. Žene, djeca i ostali članovi obitelji stoje iza svojih pjevača na svojim stranama. Radi se o običaju koji je već dugo postao uvriježenim. Ovakav raspored potiče natjecateljski duh, složnije i glasnije pjevanje. Natjecateljski duh, želja za dokazivanjem tko može jače, više i bolje tipična je karakteristika stanovnika dinarskih, ali i otočkih ruralnih krajeva. U razgovorima s kazivačima primjetio sam da oni vješto barataju s terminima lijeva i desna strana - oni i mi. Čak i kod preslušavanja audio zapisa, većina iskusnijih pjevača u stanju je točno odrediti koja je strana pjevala. Osim prepoznavanja vodećeg glasa oni znaju tradicijski raspored pjevanja - koji od korova započima koji dio mise.

Istaknutu dionicu vodećeg glasa obično pjeva jedan predvodnik (ponekad mu pripomaže i drugi pjevač s iste strane), dok prateći dionicu pjevaju i muškarci i žene - u paralelnim oktavama. Na taj način razvijen oblik višeglasja stvara posebne boje zvuka. Kod snažnog lišanskog pjevanja dosta glasni alikvotni su tonovi vrlo česta pojava. Ono što se prije očitovalo samo u obliku alikvotnih tonova kod muškog pjevanja (dionica gornjeg glasa u oktavi), sada snažno dopunjaju ženski i dječiji glasovi. Iako se i ranije kod pjevanja korovima pridruživao ostali puk, muški su galasovi bili dominantni. Takvu situaciju nalazimo svugdje po Dalmaciji. Ignacije Radić, franjevac trećoredac s otoka Krka, u Svetoj Ceciliji IX, iz 1915. ovako opisuje crkveno pjevanje u Dalmaciji: "*U Dalmaciji u koliko mi je poznato ne pjeva sav narod, žene osobito ne; već nekoji pjevači; redovito grlati mladići i muževi, koji su svojim snažnim glasom, ne uvijek milim glasom, znali druge nadglasati i tako postati gospodari ma kora. Pjevači se bo rado dovikuju.*" Danas ženski i dječiji glasovi ravnopravno sudjeluju u pjevanju iako su korovi još uviјek sastavljeni od starijih iskusnih muških glasova.

Koralne melodije (posebice štenja tj. čitanja poslanice) pjevali su predvodnici korova - izuzetno nadareni pojedinci koji su usvojili osnove koralne psalmodije i pjevanja lekcijuna. Pjevajući na narodnom jeziku mogli su u napjevu posvema slobodno naglašavati ona mjesta za koja su smatrali da ih valja naglasiti. Na taj je

*Služba Božja u nedovršenoj
crkvi Sv. Nikole Tavelića
u Lišanima*

način puk - preko svojih nadarenih pjevača - sam oblikovao melodiju liniju samih napjeva. Tako formirane napjeve, puk s pravom osjeća svojim vlastitim, jednako kao i napjeve s tekstovima svjetovnog sadržaja. Nažalost, pjevanje poslanica (pištula) nije se zadržalo. Tradicija je prekinuta nakon II. vatikanskog koncila. No, postoje zvučni zapisi - a sada i notni zapisi - koji omogućuju novim generacijama uvid u ovaj način pjevanja.

Glazbene karakteristike Lišanske mise

Osnovni i opći oblik višeglasnog pjevanja *Lišanske mise* jest dvoglasje. Od intervala prevladavaju terca i kvinta, dok su sekunde i kvarte dosta rijede. Vertikalni tonski sklopovi (nepotpuni akordi) nastaju kretanjem dionica, a ne iz same želje za harmoniziranjem. Metroritamski obrasci stalnih djelova mise su jednostavni, zvučno i stilski prepoznatljivi. Jednostavniji obrasci napjeva i melodische krivulje, u ovom slučaju pjevanja na *bas*, prilagodljivi su tekstu mise i liturgijskih i paraliturgijskih pjesama.

Slobodan se ritam temelji na ritmu što ga oblikuju akcenti riječi u slobodnom nevezanom govoru. Silabičko pjevanje pogoduje većoj jasnoći izgovora. Izražajnu snagu napjevima daje tekst kojega Lišanci jasno izgovaraju. Glazbeni element napjeva nikada ne prevladava u tolikoj mjeri da bi se posvema zanemario tekst. Radi se o aktivnom odnosu izvodača i slušatelja naspram tekstu. Ritamska struktura teksta uvjetuje na izgrađivanje ritamske strukture napjeva.

Povremena neutralna terca u vodećem glasu - jedan od tragova tradicionalnog pjevanja koje odstupa od sustava 12 jednakih polutonova - osnovni je pokazatelj prošlih vremena kada je netempirano pjevanje bilo posve uobičajena pojava u ovim krajevima. Karakteristično pjevanje u tijesnim intervalima usko je vezano uz tradiciju svjetovnog folklornog pjevanja. Novije generacije polako gube taj osjećaj, ponajprije zbog upotrebe elektronskih glazbala pri današnjem pjevanju. Isto tako se polako pojednostavljaju i gube bogato ornamentirane melodije gornjeg vodećeg glasa.

Karakteristika je pjevanja Lišanaca rastući intezitet izvedbe. Svi primjeri koje sam imao prilike slušati započinjali su u nižoj intonaciji koja se tijekom pjevanja podizala. Ista se pojava javlja i u svezi s tempom pjevanja: kako odmiče izvedba, tempo se postupno pojačava. Ova značajna karakteristika izvodilačke prakse Lišanaca čini mi se da je posljedica aktivnog učešća pjevača u samom obredu. Oni nisu samo pjevači-izvodači, nego i vjernici koji svojim pjevanjem pridonose duhovnosti cjelokupnoga doživljaja samog obreda.

Raspored pjevanja i koncepcija Lišanske mise

Raspored pjevanja i koncepciju same mise - onako kako se izvodila u drugoj polovici našega stoljeća- izradio sam na osnovi kazivanja fra Dragana Nimca franjevca rodom iz Lišana, fra Mirka Klarića sadašnjeg župnika u Lišanima i Milenka Stipića dugogodišnjeg predvodnika crkvenog pjevanja u Lišanima.

Na početku mise svećenik ide kroz sredinu crkve škropeći na obje strane i započinje pjevanje zazivom *Poškropi me, Gospodine* na što mu kor, podijeljen u dvije skupine, odgovara *Operi me i postat ću bjelji od snijega*. U uskrsno vrijeme umjesto zazi-

"Bila okruga" još uvijek pokriva glavu lišanske žene

va *Poškropi me, Gospodine* pjevalo se *Vidjeh vodu* na isti način. Nakon II. vatikanskog koncila iz prakse je nestalo ovakvih napjeva. Danas su ih zamjenile liturgijske pjesme uz pratnju električnih orgulja.

Nakon toga slijedio bi stalni pjevani dio mise *Smiluj se, Gospodine*. Kako kaže Stipić započea *bi jedan sa par riči, a unda bi svi drugi grunili unutra*. Stalni dijelovi mise se i danas izvode na lišanski način. Iza *Smiluj se, Gospodine* slijedi *Slava Bogu na visini*, također stalni dio mise. Na svećenikove pjevane kratke zazive, puk također pjevajući odgovara (...*Amen,... i s Duhom Tvojim,... Imamo kod Gospodina,... Dostojno je i pravedno,... Bogu hvala,... Slava Tebi, Gospodine*) tradicijskim stilom pjevanja na *bas*. Značajnu ulogu kod pjevanja ovih zaziva ima svećenik koji se s intonacijom svoga glasa mora prilagoditi uobičajenoj intonaciji puka. Sadašnji župnik fra Mirko Klarić vrstan je počimatelj zaziva. Osim što lijepo i čvrsto pjeva, fra Mirko je rodom iz susjednog Velima tako da mu lišansko pjevanje nije nepoznato.

U božićno vrijeme Lišanci umjesto psalama pjevaju poznati napjev *U se vrime godišta*, ali dakako na svoj način, svojim napjevom, vrlo jednostavno živo i intezivno. Poslanicu ili kako oni kažu *pištulu* pjevali su najnadareniji predvodnici pjevanja. I ova je tradicija nakon II. vatikanskog koncila prekinuta.

Pjevana *Aleluja* prije Evandelja danas se pjeva na suvremen način (uz el. orgulje), dok se prije pjevala napjevom sličnim ulaznoj pjesmi *Poškropi me, Gospodine*.

Nakon Evandelja i svećenikove homilije slijedi *Vjerovanje* koje se pjeva na tradicionalni način, ali se zbog svoje dužine rijetko izvodi.

Vjernička molitva pjeva se samo za posebne prilike, kada su veliki blagdani. Taj se običaj zadržao i u današnje vrijeme. Blagdan Sv. Nikole Tavelića (14.11.) jedina je "vešta" danas u Lišanima. Prije je selo "veštalo" Sv. Jeru (30.9.), Sv. Mihovila (29.9.), Sv. Ivana (27.12.) i Sv. Blaža (2.2). Izgradnjom nove crkve 1978. - za vjetnog svetišta Provincije presvetog Otkupitelja - Sv. Nikole Tavelića, sve su druge "vešte" nestale, a Sv. Nikola postao je zaštitnik mjesta i jedini oficijalni blagdan. Blagdan u Lišanima isključivo je obiteljskog karaktera. Nakon svečane svete mise svi se upute kućama, i domaćini i gosti. Lišance posjećuju prijatelji i rodbina iz drugih mjesta. Običaj je da svaka kuća ispeče bar po jedno janje ili bravče.

Pjevanja za prinos darova nije bilo, osim u župama gdje je ta tradicija postojala prije II. vat. koncila. Danas se pjevaju moderne duhovne liturgijske popijevke. U božićno se vrijeme u župi Lišane za ovaj čin pjeva *Spavaj, spavaj Ditiću*.

Svet, Blagoslovljen i Jaganjče Božji stalni su dijelovi mise i uvijek se pjevaju.

Očenaš se do 80-tih godina pjevao na stari način. Postoje audio zapisi (1975., crkva Sv. Jere) na kojima pjevaju *Očenaš* na lišanski način. Danas se pjeva na koralni uobičajeni način.

Zdravo, Tijelo Isusovo i Zdravo, Krvi Isusova pričesne su pjesme koje se pjevaju uvijek jedna iza druge. U odnosu na prijašnji tekst (ovdje transkripcija zvučne snimke iz 1985.), danas je *Zdravo, Tijelo Isusovo i Zdravo, Krvi Isusova* ponešto izmjenjenog sadržaja.

Andeoski pozdrav (snimka iz 1975.) pjevao se na lišanski način. Danas se ovaj pozdrav ne pjeva, nego se recitira. Lišanci ga nisu zaboravili pjevati, ali usprkos tome on se ne pjeva što je velika šteta.

Završna pjesma *Budi hvaljeno, Ti se smiluj* pjeva se lišanskim načinom pjevanja i dan danas, a na nju se nadovezuje *Srce*

"Sveti Nikola Taveliću, moli za nas!"

Isusovo i Srce Marijino. U današnje vrijeme Budi hvaljeno završava prije otpusta, a poslije otpusta pjevaju se suvremene paraliturgijske popijevke uz pratnju el. orgulja. U predhodnim razdobljima u Lišanima nije bilo pjesme iza otpusta. Posebnog pjevanja ili oficija za mrtve nije bilo.

Tradicionalni pjevani dijelovi mise u Lišanima

Nekad

Poškropi me, Gospodine (ulazna)
ili Vidjeh vodu (uskrsno vrijeme)
Gospodine, smiluj se
Slava Bogu na visini
U se vrime godišta (božićno vrijeme)
Pištula
Aleluja
Vjerujem
Vjernička molitva

Spavaj, spavaj Ditiću (božićno vrijeme)
Svet
Očenaš
Jaganjče Božji
Zdravo, Tijelo Isusovo
Zdravo, Krvi Isusova
Andeoski pozdrav
Budi hvaljeno (prije otpusta)
Amen, I s Duhom Tvojim... (kratki zazivi)

Danas

Gospodine, smiluj se
Slava Bogu na visini
U se vrime godišta (božićno vrijeme)
Vjerujem (rijetko se pjeva)
Vjernička molitva (samo o velikim blagdanima)
Spavaj, spavaj Ditiću (božićno vrijeme)
Svet
Jaganjče Božji
Zdravo, Tijelo Isusovo (tekst izmjenjen)
Zdravo, Krvi Isusova (tekst izmjenjen)
Budi hvaljeno (prije otpusta)
Amen, I s Duhom Tvojim.... (kratki zazivi)

Moderne liturgijske popijeveke koje su izrazito zastupljene u dalmatinskim gradskim crkvenim zajednicama, u Lišanima se, našreću, ni danas ne susreću u velikom broju. Rad časnih sestara i uvođenje orgulja nije narušilo tradiciju. Nastoji se da čitava crkva pjeva, da se žene i djeca u što većem broju priključuju starijim pjevačima.

Kod nas se prilično glasno-bučno pjeva. Kad su dva kora, onda se nadjačavaju ko će jače povući. Onda su i okrenuti napola prema svijetu. I kad bi oni tako grunuli, svjet se pripadne i ne želi prihvatiti. Ja želim da se okrenu prema oltaru i da svijetu daju šansu da se i oni pridruže u pjevanju. Lijepo je kad se i ženske i mlađi pridruže - kazuje svećenik.

Takav pristup od strane puka pridonosi većem interesu za sudjelovanje u misnim slavljkima.

*Pjevanje starijih prihvaćaju
mladi vjernici*

Svjetovno naprama crkveno - identitet lišanskog pjevanja

Crkveno pučko pjevanje iz župe Lišana srođno je svjetovnom pjevanju lišanskog kraja. Povezanost pučkog i svjetovnog pjevanja važan je čimbenik kontinuiteta i opstanak tradicionalnog pjevanja u lišanskom kraju.

Izrada notnih zapisa prema zvučnim snimcima autentične zajedničke izvedbe veće skupine izvođača, ukazuje na povezanost svjetovnog narodnog pjevanja ovog kraja s crkvenim pučkim pjevanjem.

Pučki pjevači nastupaju kao međusobno vrlo povezana skupina. Tijekom pjevanja mnogo ovise jedan o drugome pa je stoga njihovo preoblikovanje napjeva uvijek u načelu vezano na folklornu glazbu kraja i društvene sredine u kojoj žive. Biti predvodnik u crkvenom pjevanju je i danas izuzetna čast u Lišanima. Među mještanima vjernicima, status pjevača bio je posebno cijenjen u poslijeratnom razdoblju kada je pjevanje u crkvi bilo prešutno zabranjivano. Samo su najodvažniji i najjači mogli nastaviti svoju tradiciju.

Pojedinci koji su se izdvojili - snažniji muški glasovi - preuzeli su i poveli pjesmu po svoju, onako kako su to oni sami umjeli. Običaj da se melodija prati (obično u paralelnim tercama) nastao je pod utjecajem uobičajenog načina pjevanja svjetovnih pjesama, u lišanskom slučaju na početku 20. stoljeća. Radi se o pjevanju na *bas*, stilu koji izvrsno pogoduje snazi, rustikalnosti i koloraturi prekrasnih glasova.

Ranije se dolazilo i po uru prija misa, da bi se lipo mogli napjevati i pokazati i prije mise. Kad bi momci pjevali, stari bi sjedili ispod stabala i slušali njihovo pjevanje. Znalo se koji je "vištiji" kojoj melodiji - pismi i on bi je započima. Pjevale su se obično pjesme "pod bas"... (kazivač Milenko Stipić)

Kad govore o svojem pjevanju, kazivači nikada ne zaobilaze pripomenuti da se nekada (početkom 20 st.) tijekom dugih zimskih večeri znalo naložiti vatrnu, skupiti se oko ognjišta i pjevati. U selu je bilo po nekoliko guslara, čobani su znali prekrasno dipliti i svirati na svirale.

Eh, kad bismo se mi kao djeca popeli na svoj "slar" pa promatrali u zalasku sunca kako se taj dugački lanac stoke vraća s naše bare, velikih i nabubrenih stomaka, zadovoljni bogatom barskom ispašom, a za njima preplanuli čobani s pjesmom i svirkom svraćali su na sebe pažnju cijelog sela. (Branko Stipić, Lišane - moja tugo i prkosu, Benkovački ljetopis, br. 4 III/1995, str. 23).

Guslari ovog kraja poznavali su Kačića, a posebno Babića i Kneževića. Njihova su čitanja djelovala za puk kao kateheza.

Terminologija kojom Lišanci opisuju pjevanje svjetovnih pjesama istovjetan je terminologiji koju koriste za opis pjevanja mise i liturgijskih pjesama. Za predvođenje ili započimanje pjevanja koriste izraz *goniti*. Kazivač M. Stipić kaže da je njegov pokojni čača dobro gonija pisme, a da ih i on dobro goni. Koncept samog pjevanja može se prepoznati u ovom opisu:

Imali smo razne pisme, svaka pisma je imala svoju melodiju. Lišanski momci računalo se da najlipše pivaju u okolici. Lipo obučeni u čiste majice ispod bora, pa bi ih slušali stariji. Ja sam gonija samo nike pisme. Onda smo mi znali vi ćete pot'rat prvi, ja ću privatit da se ti ne bi umorija... Orzenje je kad on glasom igra na o, jedan orzi - kocka, a drugi ga je poziva na orzenje (kazivač M. Stipić).

Kod Lišanaca pjevanje je koncipirano kao dijalog kod kojega jedan poziva (počinje, povede) - što se opisuje pojmovima *pot'radi* ili *gonjati* - dok drugi *privaća*. Nakon toga slijedi izmjena: drugi *privaća* da se onaj prvi ne bi *umorija*. Ista se pojava javlja i kod crkvenog pjevanja: dva kora pjevaju *naizmjene*, predvodnik *goni* pismu, ostali *pri'vaćaju*, a nakon njih *pri'vaća* druga strana da se ovi prvi ne bi *umorili* i da mogu izdržati glasno pjevati do kraja. Osim ovih pojmove Lišanci koriste niz zanimljivih termina kod pjevanja. Pojam *vištiji* označava ne samo vještoga nego i dobrog i iskusnog, glasnog pjevača. Orzenje se odnosi improviziranje vokalom, a termin *cockati* koristi se za onoga tko nabraja tekst kojim *poziva* drugog pjevača na orzenje. Za misu u susjednim Stankovcima (susjedna župa) kažu da ne *gruva* kao njihova (nije bučna, glasna), ali da je puna *zavijutaka* (ornamenata). Govoreći o usvajanju tuđih pjesama kažu da bi ih 'vatali na svoj način.

Naposljetku, valja zaključiti, da je isprepletenost stilskih obilježja crkovnog i svjetovnog pučkog pjevanja dokaz važnosti Crkve kako nositeljice duhovnog života tako i nositeljica svjetovnog života i identiteta Lišana.

Literatura o Lišanima

Arhiv Skradinske biskupije, knj. 25 (158-160);31-32.

Arhiv franjevačkog samostana na Visovcu, Službene knjige, zbirka župskih Matica 119-124; spisi II, 84.

Godišnji izvještaj, Starohrvatska Prosvjeta, br. 1, V/1900, str. 48-49.

ANTE ANTUNOV, *Posveta svetišta i proslava blagdana sv. Nikole Tavelića u Lišanima, 19. studenog 1978*, Tavelić, 4-5, XVIII/1978, str. 89-95.

FRA STANKO BAČIĆ, *Visovački franjevci u Skradinskoj biskupiji*, Knjižnica zbornika "Kačić" (Monografije, dokumenti, građa... br. 20), Split 1991.

Dr. fra PETAR BEZINA, *Pučko školstvo i franjevci Provincije presvetog Otkupitelja*, Knjižnica zbornika "Kačić" (Monografije, dokumenti...br. 15), Split 1987.

RADOMIR JURIĆ, *Ranosrednjovjekovni grob iz Lišana Ostrovičkih kod Benkovca*, Diadora, X/1988, str. 185-190.

MARINKO MARINOVIC, *Lišane Ostrovičke (povijesne crtice)*, Benkovački ljetopis (Časopis za kulturu), br. 5, IV/1996, str. 58-59.

FRA FRANJO NIMAC, *Zapisi iz Lišana*, Knjižnica Preslica-Franjevačka udruga, Lišane 1996.

FRA JOSIP ANTE SOLDO, *Djelovanje franjevaca Provincije presvetoga Otkupitelja kroz 250 godina (1735.-1985.)*, Zbornik "Kačić", sv. 17, god. 17, Split 1985, str. 197-358.

BRANKO STIPIĆ, *Lišane - moja tugo i prkosu*, Benkovački ljetopis (Časopis za kulturu), br. 4, III/1995, str. 23-25.

FRA STIPAN ZLATOVIĆ, *Topografičke crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, br. 1, II/1896, str. 14-20.

Izdavanje projekta "Lišanska misa" omogućili su naši dobročinitelji:

Franjevački samostan Gospe Visovačke - Visovac

Franjevački novicijat - Visovac

Ministarstvo obnove i razvijanja Republike Hrvatske

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Općina Lišane Ostrovičke

"Slobodna Dalmacija" - Split

Hrvatski auto klub - Zagreb

"Birodom" - Zagreb

Školski servis - Zagreb

"Gradus" - Zagreb

KIB - Bjelovar

"Bilokalnik" - Koprivnica

"Danica" - Koprivnica

"Radnik" - Križevci

"Bilo" - Đurdevac

"Spačva" - Vinkovci

TVIN - Virovitica

"Đimica" - Lišane

SVS (vl. Damir Čurčija) - Lišane

"Spektar" - Varaždin

"Bilig commerce" - Zadar

Konstruktor - Split

"Lišane" d.o.o. - Zagreb

"Dalco - Prom" - Zagreb

Fra Nikola Čurčija - Šibenik

SADRŽAJ

Predgovor	5
Jerko Bezić, akademik	
Projekt Lišanska misa	7
Zvonimir Nimac	
Lišane - povjesno-politički vid	9
Dragan Nimac	
Područje župe Lišane	15
Mr. Joško Čaleta, etnomuzikolog	
Lišanska misa	23
Prilozi	37
Prof. dr. Mile Mamić	
Govor sela Lišana Ostrovičkih	65
Marko (fra Frano) Nimac	
Narodno blago iz sela Lišana	75
Sadržaj	127